

ORD OM ORD

Mange ord i språket vårt har en opprinnelse som for lengst er glemt, og ofte kan vi heller ikke uten videre tenke oss til hva ordene egentlig betyr. Vi håper leserne vil finne glede i en spalte der vi vil ha små epistler om ord vi bruker til daglig, men som de færreste av oss kan forhistorien til. I denne spalten er det mer enn ønskelig med innlegg fra leserne. Det sitter vel kolleger rundt om i landet med kunnskap på feltet, og her får de altså muligheten til å utfolde seg for et bredt publikum!

Tinning

Denne tynne delen av hodeskallen har i de nordiske språk fått sitt navn nettopp fordi det er så tynt, på oldnorsk het det *thunnvangi* som betyr tynnsiden. Islendingene bruker forresten dette ordet fremdeles. Det sies at gamle folk i Setesdal fremdeles bruker formen *tunnvengen*. På nederlandsk heter denne delen av hodeskallen *slaap*, på tysk *Schläfe*. De forbinder altså dette beinet mest med at man ofte ligger med denne delen av skallen mot hodeputen når man sover. Mer uforståelig er det latinske *os temporale*. For å forstå det må vi gå tilbake til det greske *temnein* som betyr å kutte eller dele men også å skade eller lemleste i krig, og siden dette er det tynneste partiet i hodeskallen fikk beinet sannsynligvis sitt navn fordi man visste å sikte på det med sine slagvåpen. Ordet tempus som er avledet av *temnein* betyr tid, tempo. For grekerne var tiden noe som ble delt i dager, netter, måneder og år. Noen mener at *os temporale* fikk sitt navn fordi man ved å palpere dette beinet mente å kunne lese skiftninger i et menneskes tilstand akkurat som man leste tidens skiftninger på himmelen.

Man kan også si at tiden er en passe blanding av f.eks vinter, vår, høst og sommer eller dag og natt. Da kan vi forstå at ordet *temperatur* også har samme opprinnelse. Temperatur er avledet av det latinske *temperatio* som betyr en passe blanding eller (legems)beskaffenhet. Tidsbegrepet er altså forsvunnet på veien, men når vi tenker på middelalderens klokkeetro på humoralpatologien skjønner vi at man har tenkt at blandingsforholdene av kroppsvæskene har bestemt både over *temperament* og temperatur, faktorer som jo igjen har hatt stor betydning for menneskers helse.

Tablett

Ordet *tablette* er fransk og betyr et lite bord, plate, tavle eller hylle (jfr det engelsk table og latinske tabula). Moses mottok Herrens lover på stentavler (tabula) på Sinai berg. I Snorre leser vi at man spilte brettspill, kalt *tafla*. Opprinnelig brukte man ordet *tabloid* om det vi i dag kaller tablett der siste del av ordet kommer av det greske *eidos* som betyr «lik, men ikke det samme som». Ordet tabloid ble offisielt registrert i 1884 i London av firmaet Messrs. Burroughs, Wellcome and Company som varemerke på deres oppfinnelse av en liten, komprimert plate som inneholdt medisinsk virkestoff. Det har ikke vært mulig å finne ut når man gikk over til å bruke begrepet tabloid om de «små» letteste avisene (som jo da likner en «ordentlig» avis, men ikke er helt lik den) og heller brukte ordet tablett om piller. Så kan man undre seg på hvordan ordet *pille* kom til å få den betydningen det har fått. Det franske *pilule* er hentet fra det latinske *pilula* som betyr ball. Også på gresk finner vi ordet *pilos* som betyr ullball eller hårete, filtliknende ball. Romerne brukte slike baller i lek. Nå kjenner vi igjen ordet *pilonidal cyste* som er en håret dermoid cyste som utvikles som en liten utviklingsdefekt der vi engang i tidligere tider hadde hale. Opprinnelig var pillene trill runde som baller fordi man blandet aktuelt medisinsk virkestoff med f.eks laktose, som hadde en palstikkliknende form og trillet ut pillene for hånd. Pilletriller-tremor som er karakteristisk for Mb Parkinson ble naturlig nok ikke nevnt som et symptom på denne lidelsen av James Parkinson (1755–1824) i sin artikkel «Essay on the Shaking Palsy» fra 1817 fordi ingen trillet piller på det tidspunkt. Seinere har dette symptomet blitt et vanlig karaktéristikum på lidelsen.

Jannike Reymert

Kilder:

Hjalmar Falk og Alf Torp: Etymologisk ordbog. Bjørn Ringstøms Antikvariat. 1994.
William S. Haubrich: Medical meanings. American College of Physicians. Philadelphia. 1997.